

Bedömningsunderlag för ny samarbetsstrategi med
Västbanken/Gaza

Bedömningsunderlag för ny samarbetsstrategi med Västbanken/Gaza

Innehållsförteckning

1	Konflikten och fattigdomssituationen.....	2
2	Interna och externa faktorer som påverkar landets utveckling.....	5
3	Samarbetslandets åtaganden och åtgärder	9
	3.1 Demokrati och mänskliga rättigheter.....	9
	3.2 Den nationella utvecklingsplanen.....	11
	3.3 Den ekonomiska politiken	11
	3.4 De offentliga finansiella styrsystemen (ofs)	13
	3.5 Korruption i den offentliga verksamheten.....	13
4	Resultat från tidigare samarbete	14
	4.1 Sveriges specifika mål för samarbetet.....	14
	4.2 Främja fredsprocessen och fredsbyggande	15
	4.3 Främja ett demokratiskt palestinskt statsbyggande.....	16
	4.4 Privatsektorutveckling och utveckling av internationell handel.....	18
	4.5 Infrastruktur och samhällsbyggnad	19
	4.6 Direktstöd	20
	4.7 Generella slutsatser kring resultaten	21
5	Övriga biståndsgivare, inklusive EU och multilaterala organisationer.....	22
6	Sveriges komparativa fördelar i de palestinska områdena	23
7	Svenska aktörers erfarenhet och kunskap.....	23
8	Biståndseffektivitet	24
9	Risker.....	25
10	Överväganden och slutsatser	26

Sammanfattning

Den israelisk-palestinska konflikten har under senare år förvärrats och fredsprocessen har helt avstannat. Även den intra-palestinska konflikten där försoningsprocessen står still har starkt bidragit till den negativa utvecklingen och de palestinska områdena glider allt mer isär. Konsekvenserna för palestinerna är tydliga med en fortsatt svår fattigdomssituation, en negativ utveckling av mänskliga rättigheter och ökat förtryck. De senaste årens positiva ekonomiska utveckling på Västbanken med bl.a. sjunkande arbetslöshetsprocent har i viss utsträckning berott på ett omfattande internationellt bistånd. Trots den ekonomiska utvecklingen är den samlade palestinska ekonomin alltså 11,5 % mindre än den var före 1999 och massarbetslösheten i Gaza idag över 42%.

Att verka och arbeta under ockupation med utvecklingsamarbete är en unikt svår uppgift. Att dessutom försöka bygga en stat "underifrån" (dvs. under pågående ockupation) är en ännu större utmaning. En ny samarbetsstrategi för Västbanken/Gaza bör ta hänsyn till den avstannade fredsprocessen och mot denna bakgrund se vad som är möjligt att göra. Sidas bedömning är att utvecklingsamarbete utan parallellt kraftfulla politiska åtgärder inte kan bidra till en lösning av konflikten. En framtida svensk samarbetsstrategi, med fortsatt fokus kring statsbyggande, bör ha som strategiskt mål att först och främst stödja palestinier i att kunna bo kvar i sina områden i väntan på fred.

Biståndet bör tydligare reflektera de olika geografiska perspektiven och behoven i de palestinska områdena och bättre inriktas på att stödja utvecklingen i område C, östra Jerusalem och de områden som ligger utmed den israeliska separationsbarriären. De sektorer som Sverige idag verkar inom är fortsatt relevanta men måste utifrån ovan perspektiv bättre anpassas till de unika geografiska förhållandena. Det civila samhället har en särskilt viktig roll att spela i de områden där PA inte har kontroll eller inflytande. Även stödet till privatsektorn bör ses över med särskilt fokus på kvinnors ekonomiska situation. Sverige bör också vidareutveckla den hittills försiktiga position man intagit kring miljöarbetet i de palestinska områdena. I rådande mycket osäkra politiska läge är det svårt att förutse och planera för fortsatta svenska insatser under de kommande åren. En ny strategi bör följa den palestinska utvecklingsplanen (2011-2013), men bör kunna verka/förlängas upp till fem år om den bedöms som fortsatt relevant.

1. Konflikten och fattigdomssituationen

Den nuvarande samarbetsstrategin för utvecklingsarbetet med de palestinska områdena (Västbanken och Gaza, juni 2008 – december 2011), understryker att ett framgångsrikt utvecklingsamarbete i de palestinska områdena förutsätter en politisk fredsprocess som är baserad på internationell humanitär rätt. Verkligheten har dock varit långt från dessa utgångspunkter. Fredsprocessen har avstannat och Israel har under den pågående strategiperioden, i strid med internationell humanitär rätt, fortsatt att expandera bosättningarna på Västbanken och i östra Jerusalem. Förutsättningarna för en självständig sammanhållen palestinsk stat har därmed minskat.

Konflikten på Västbanken och i Gaza har under senare år utvecklats i två huvudriktningar. Dels pågår den israelisk-palestinska konflikten, det vill säga konflikten om territoriet (Västbanken inklusive östra Jerusalem och Gaza) som ockuperades av Israel efter kriget 1967. Parallellt pågår den intra-palestinska konflikten, d v s konflikten mellan de två största politiska fraktionerna, Fatah och Hamas. Denna interna konflikt har utvecklats gradvis

sedan den första intifadan (1987), den blev akut efter Hamas maktövertagande i Gaza i juni 2007, och har sedan dess utvecklats till en de facto delning av Palestina i två områden styrda av Hamas respektive Fatah.

Den israeliska ockupationspolitiken utgör alltjämt huvudhindret för utveckling i de palestinska områdena. Efter drygt fyrtio år av israelisk ockupation har den israeliska militära kontrollen över det palestinska folkets rörlighet, samt flödet av varor och tjänster, blivit allt effektivare och påverkar idag varje aspekt av det dagliga livet för palestinier. Den så kallade separationsbarriären, som är drygt 700 km lång och som Israel bygger främst på Västbanken, har i princip gjort Västbanken till ett fragmenterat område, bestående av ”enklaver” avskurna från varandra. Isoleringen av östra Jerusalem och Gaza från resten av det palestinska området bidrar ytterligare till denna splittring.¹ Den Internationella domstolen (ICJ) gav ett rådgivande yttrande om barriären redan i juli 2004, i vilket ICJ drar slutsatsen att barriären strider mot folkrätten och att Israel är skyldig att avveckla de delar av den som har byggts på ockuperat område.²

En annan effekt av ockupationen är den israeliska kontrollen över de palestinska naturresurserna, såsom mark och vatten. Sedan 1967 har mer än 120 israeliska bosättningar och omkring 100 s.k. utposter byggts på Västbanken. Totalt har dessa bosättningar kontroll över 42% av territoriet. Mer än 310,000 israeliska bosättare bor numera här (exklusive östra Jerusalem).³ Många bosättningar är byggda på konfiskerad palestinsk jordbruksmark eller på viktiga palestinska vattentäkter.⁴ Enligt en studie som Världsbanken gjort kring vattenresurserna på Västbanken går idag 80% av vattnet till Israel och endast 20% går till de palestinska områdena.⁵ Den israeliska kontrollen över mark- och vattenresurser hindrar palestinska investeringar och minskar produktionen inom jordbruk men även andra sektorer. Minskad tillgång till mark leder till överutnyttjande av exempelvis betesmarker och påföljande landförstörelse. Överutnyttjandet av vattenresurserna är ohållbart och konsekvenserna är allvarliga redan idag. På sikt väntas situationen ytterligare förvärras på grund av klimatförändringarna. En förbättrad hantering av vattenresurserna är därmed central både på kort och lång sikt.

Separationsbarriären har skapat enorma problem för palestinerna, över 8% av palestinsk jordbruksmark ligger numera på den västra (”israeliska”) sidan av barriären vilket innebär att tusentals palestinska odlare har svårt att ta sig till och från sina fält. Separationsbarriären, som i vissa områden består av ett elektriskt taggtrådsstängsel och i andra områden en sex till åtta meter hög betongmur, hindrar också palestinier på landsbygden från att få tillgång till grundläggande samhällsservice såsom sjukvård och utbildning.⁶

Informationen om inkomst- och fattigdomsnivåer⁷ i de palestinska områdena varierar. Den senaste siffran från den palestinska statistiska centralbyrån (PCBS) visar att 21,9% av palestinerna led av fattigdom under 2009. Detta är en minskning jämfört med 2007 då andelen fattiga var 31,2%. Fattigdomen skiljer sig mycket mellan Västbanken och Gaza, PCBS (2009) uppskattar att 15,5% av befolkningen på Västbanken lever under fattigdomsstrecket och 7,5% befinner sig i s.k. djup fattigdom. I Gaza uppskattas andelen fattiga till 33,2%, medan 20,0% befinner sig i djup fattigdom. Extrem fattigdom var också högre i Gaza (4,2%) än på Västbanken (1,4%).⁸

Annan information ger dock en något annorlunda bild av fattigdomen i de palestinska områdena. Enligt en rapport från WFP och FAO (2009) led 25% av de palestinska

hushållen på Västbanken av livsmedelsbrist under 2008. Bland palestinierna i område C (territoriet som utgör 60% av Västbanken och som helt kontrolleras av den israeliska ockupationsmakten), var siffran 84%. I Gaza var 80% av hushållen beroende av humanitärt bistånd, inklusive matleveranser från United Nations Relief and Works Agency (UNRWA).⁹

UNDP Human Development Index (HDI) för de palestinska områdena är 0.737 vilket ger placeringen 110 av 182 i världen, och man ligger därmed på medelvärdet i mänsklig utveckling. Detta index sammanställs med hjälp av förväntad livslängd vid födseln (i de palestinska områden 73,3 år), och nivån för läskunnighet bland vuxna (93,8%), i kombination med andelen palestinier med utbildning (78,3%) och BNP per capita (USD 2.243). De palestinska värdena ligger över det regionala (arabiska) snittet för förväntad livslängd, läskunnighet och utbildning, men under i BNP per capita. HDI placeras de palestinska områdena under länder som Qatar, Förenade Arabemiraten och Saudiarabien, men över Tunisien, Algeriet, Syrien och Egypten. Uppgift om gini-koefficient för de palestinska områdena saknas. Världsbanken väntas publicera en fattigdomsrapport för det palestinska området under början av 2011.

Arbetslösheten i de palestinska områdena är fortfarande mycket hög i relation till regional och internationell standard. Under 2009 var 21% av arbetskraften på Västbanken utan jobb, jämfört med 42% i Gaza.¹⁰ Kvinnors andel av den formella arbetskraften (LFP) är 16%, vilket är bland det lägsta i världen. Även för Mellanöstern och Nordafrika, som har världens lägsta LFP i genomsnitt, står Västbanken och Gaza ut som det område med minst andel kvinnor på arbetsmarknaden.¹¹ Bland palestinier med funktionshinder är arbetslösheten 90% och så hög som 96,4% i Gaza.¹²

Skillnaderna i arbetslöshet mellan Västbanken och Gaza har också ökat under 2010. Arbetslösheten ökade i Gaza till 39,3% under andra kvartalet 2010, medan den i jämförelse på Västbanken minskade till 15,2%.¹³ De senaste arbetslöshetsciffrorna visar på anmärkningsvärda exempel som att 66,6% av 20-24 åringarna i Gaza idag är arbetslösa.¹⁴

UNDP Gender Development Index (GDI) för 2007 rankar de palestinska områdena på plats 110, och visar bland annat att palestinska kvinnor har högre medellivslängd än män (74,9 jämfört med 71,4) och deltar i större utsträckning i undervisning (80,8 jämfört med 75,9). Trots det har de lägre läskunnighet jämfört med männen (90,3 respektive 97,2).¹⁵ Nästan hälften av den palestinska befolkningen (45%) är under 18 år. Barn är särskilt utsatta i konfliktsituationer och så också på de palestinska områdena.

Miljö, naturresurser (med undantag för vattensektorn), inklusive klimatförändringar är oftast de minst prioriterade sektorerna i konfliktområden. I de palestinska områdena och särskilt i Gaza och område C är miljöförstöring ett stort problem som leder till ohälsa och bristande avfallshantering utgör en allvarlig risk. Utarmningen av jordbruks- och betesmark ger också en minskad jordbruksproduktivitet.

De palestinska territorierna är till 75% beroende av gränsöverskridande vattenresurser. Israels överutnyttjande av vattenresurserna är enligt Världsbanken, 50% över befintlig potential och 1,8 gånger större än Osloöverenskommelsen.¹⁶ Stora insatser behövs för att minska den ökade efterfrågan på vatten för jordbruk, hushåll, industri med mera även på den israeliska sidan.

Situationen påverkar särskilt fattiga människor i de palestinska områdena negativt; människor som ofta är beroende av en hållbar användning av naturresurser för sin försörjning och välfärd (dvs. beduiner och jordbrukare). Rätten till vatten, mark, renhållning, samt tillgång till bränsle för elproduktion är viktiga frågor som påverkar livskvaliteten för det palestinska folket och undergräver framtida möjligheter till ekonomisk utveckling. Vattenanvändningen per person på de palestinska territorierna har minskat på 2000-talet och ligger lägst i hela regionen. Enligt Världsbanken har vattenkvaliteten försämrats på Västbanken och värst drabbade är de fattigaste som är utan tillgång till kranvatten och tvingas lägga störst andel av sin inkomst på vatten. Även om det finns större intresse för vattensektorn skriver Världsbanken att bara en tiondel av planerade vattensektor-investeringar på Västbanken genomförs. Särskilt allvarig är situationen inom sanitet. Bristande kapacitet och konfliktsituationen är främsta orsaker.¹⁷ Det är först på senare år som den palestinska myndigheten (PA) har satt miljö på sin "prioriteringslista" genom att 2009 inrätta miljömyndigheten Environmental Quality Authority (EQA). EQA är det officiella palestinska organ som har i uppdrag att övervaka och genomföra skyddet av den palestinska miljön.¹⁸

De palestinska flyktingarna utgör drygt 40%¹⁹ av den totala befolkningen på Västbanken och i Gaza. De lider av fattigdom och brist på mat i betydligt större utsträckning än den palestinska befolkningen i övrigt. Deras arbetslöshet är bland den högsta i världen. I Gaza är en majoritet av befolkningen beroende av UNRWA för livsmedelsbistånd och annan grundläggande samhällsservice. Detta är en följd av den ekonomiska förödelse som den israeliska ockupationen och de senaste årens totala isolering av Gaza har orsakat, och som lett till avsevärda skador på infrastruktur m.m.

Enligt International Labour Organisation's (ILO) definition var arbetslösheten bland palestinska flyktingar nästan 50% högre jämfört med icke-flyktingar. Detta förklaras delvis av Gazas kroniska arbetslöshetsnivåer, där två tredjedelar av befolkningen är flyktingar. Det återspeglar också svårigheten för flyktingar på Västbanken att få tillgång till arbetsmarknaden eftersom de inte har arbetstillstånd vare sig på Västbanken, i bosättningarna eller i Israel.²⁰

2. Interna och externa faktorer som påverkar utvecklingen

Palestina är inte en stat och den palestinska myndigheten (PA) har varken kontroll över det palestinska territoriet eller gränserna, förutom de 18% av Västbanken som utsågs till område A i enlighet med Oslo (II) avtalet 1994. PA har idag inte tillgång till Gaza, man saknar tillgång till område C (som utgör sammanlagt 60% av hela Västbanken) liksom tillträde till östra Jerusalem. Detta innebär att statsbyggande planering och de insatser som görs av PA har mycket begränsad räckvidd. Dessutom är utvecklingen avhängig israelisk politik på Västbanken och i östra Jerusalem, medan situationen i Gaza kontrolleras av Hamas.

Den *de facto* territoriella uppdelningen av de palestinska områdena har dramatiskt ökat sedan Osloavtalet 1994. Uppdelningen av Västbanken i område A (dvs. palestinsk kontroll), område B (delad kontroll) och område C (israelisk kontroll) var avsedd att pågå i fem år, d v s en tillfällig lösning där kontrollen över områdena B och C gradvis förväntades

överlåtas till PA för att helt överföras senast 1999, då en slutlig fredsöverenskommelse skulle ha nåtts. I och med att Osloprocessen kollapsade i slutet av 1990-talet, skedde aldrig detta. Istället har de israeliska bosättningarna på ockuperad mark vuxit med cirka 500%²¹. Under de senaste 18 åren har Israel snarare stärkt sin kontroll över Västbanken (område C) och östra Jerusalem. Hamas övertagande av Gaza 2007 förstärkte uppdelningen mellan det Fatah-kontrollerade Västbanken och det Hamas-kontrollerade Gaza. USA och EU:s så kallade "non-contact-policy" med Hamas har därtill begränsat möjligheterna till stöd för Gaza. Som en följd har ansträngningarna för att stödja palestinsk statsbyggnad kommit att fokusera på PA och därför huvudsakligen område A, något som (oavsiktligt) under senare år bidragit till att öka klyftan mellan områdena A, B, C, östra Jerusalem och Gaza.

Område C utgör som sagt 60 % av Västbanken och är av avgörande betydelse för den palestinska befolkningen, eftersom området innehåller viktiga betes- och jordbruksmarker samt vattenresurser. Området är också nödvändigt för att möta en framtida palestinsk expansion från områdena A och B.

Under den israeliska ockupationen i område C är palestinsk byggnation förbjuden i 70% av området, och stränga restriktioner råder i de återstående 30 %. De israeliska begränsningarna försvårar bygge av palestinska skolor och vårdcentraler, de försvårar rehabilitering av vattenledningar, eller att genomföra någon form av utvecklings- eller humanitära projekt i området. Som en följd av begränsningarna tvingas palestinier bygga utan tillstånd och leva med risken att husen kan rivras när som helst av de israeliska militära myndigheterna.²² Cirka 700 palestinska hus i område C har varje år fått rivningsorder under de senaste 12 åren. Samtidigt har bara ett genomsnitt på 13 byggnadstillstånd per år beviljats till palestinier.²³ Resultatet av denna politik har varit att tusentals palestinier har lämnat område C där idag bara 150 000 människor finns kvar (vilket utgör cirka 3,5 % av den totala palestinska befolkningen på Västbanken och Gaza). Område C kan beskrivas som en "stor sjö" som kontrolleras av Israel, där område A och B är små "öar" utspridda i "sjön".

Den israeliska blockaden av Gaza har lett till en allvarlig ekonomisk och social isolering med enorma humanitära konsekvenser för civilbefolkningen i Gaza. Idag är Gaza helt omgivet av en mur/barriär som patrulleras dygnet runt av israelisk militär. Området närmast muren kontrolleras av videostyrda maskingevär. När palestinier närmar sig muren avlossar militären varningsskott, men också dödsskjutningar sker. Luftrummet och vattenterritoriet är under fullständig israelisk militär kontroll; det senare har gjort att möjligheterna till fiske gradvis minskat under de senaste åren. Som en följd av blockaden och kontrollen har Gazas ekonomi kollapsat, vilket lett till skyhögt arbetslöshet. Det råder stor brist på viktiga varor (främst byggvaror, bränsle, reservdelar m.m.), priserna stiger kraftigt och fattigdomen blir alltmer utbredd.²⁴

Det senaste omfattande israeliska militära anfallet på Gaza årsskiftet 2008/2009 (det så kallade "Gaza-kriget") ledde till att 1,387 palestinier dödades. Av dessa var 773 civila som inte deltog i striderna och ytterligare 320 av de dödade var barn. Under kriget dödades också nio israeler, varav tre var civila.²⁵ Kriget ledde till omfattande förstörelse av civil infrastruktur i Gaza. Internationella bedömningar uppskattar de direkta kostnaderna för skadorna som främst gällde bostäder, jordbruksmark och den privata sektorn, till någonstans mellan 660 och 900 miljoner USD. På grund av den fortsatta israeliska blockaden av Gaza har återuppbyggnaden efter kriget hittills varit mycket begränsad.²⁶

Östra Jerusalem utgör en av de mest komplicerade frågorna i fredsprocessen och situationen för palestinierna i staden skiljer sig mycket från den i resten av Västbanken eller i Gaza. Den sociala, ekonomiska, kulturella och politiska situationen har försämrats under de senaste åren. Bosättningarna i staden har vuxit explosionsartat. Stadsplanering för palestinierna är samtidigt extremt restriktiv och tillhandahållande av resurser och investeringar har varit otillräckliga. Israel har exproprierat 35% av palestinsk mark i östra Jerusalem som nu sägs vara "statlig mark", där endast medborgare i Israel kan köpa fastigheter eller mark.²⁷

Endast 13% av östra Jerusalem är för närvarande planlagt för palestinsk byggnation (jämfört med 35% för israeliska bosättningar). Endast inom dessa 13%, som redan är mycket tätbefolkade, kan palestinierna få tillstånd att bygga, reparera eller underhålla bostäder. Att få bygglov för palestinier är mycket svårt och ofta mycket dyrt, och kan ta 5-15 år att få beviljat. Samtidigt som palestinierna i dag utgör 30% av den samlade befolkningen i östra Jerusalem, och betalar full skatt till den israeliska ockupationsmakten, så spenderar de israeliska myndigheterna endast cirka 10% av Jerusalems kommuns budget i de palestinska områdena. Elever i grundskolan i östra Jerusalem får bara en fjärdedel av den budget som tilldelas elever i övriga delar av staden. Enligt uppgifter som offentliggjorts av Jerusalem Institute lever 65% av de palestinska familjerna och 74% av palestinska barn i östra Jerusalem under fattigdomsgränsen. Dessa faktorer, tillsammans med frågan om vem som har rätt att uppbära så kallat Jerusalem ID-kort, fortsätter att försvåra och därmed undergräver den palestinska närvaron i östra Jerusalem på sikt.²⁸

Inga val har hållits i de palestinska områdena sedan parlamentsvalet 2006 då Hamas vann en majoritet av platserna. Det palestinska lagstiftande rådet (PLC) har inte sammankallats sedan 2007, och lagar antas för närvarande endast genom presidentdekret. Enligt den palestinska grundlagen upphörde mandatperioden för PLC i januari 2010, men på grund av den interna palestinska konflikten har inga nya val hållits och även de kommunala valen har skjutits upp. Mahmoud Abbas presidentperiod på fyra år löpte ut i januari 2009. I avsaknad av nya val har hans mandat förlängts av PLO på obestämd tid.

Den nuvarande palestinska regeringen (som upplöstes i februari 2011 i väntan på ny ombildning) bildades av premiärminister Salam Fayyad, som utnämndes av president Abbas efter att han upplöst den kortlivade samlingsregeringen i mitten av 2007. Samtidigt infördes undantagstillstånd. Med en icke folkvald president, en icke folkvald regering, ett ej fungerande parlament och inga nya val i sikte (förutom möjliga lokalval på Västbanken i juni-juli 2011), och med den geografiska fragmenteringen av de palestinska områdena och Gazaremsan under full kontroll av Hamas, har frågan om politisk legitimitet blivit allt mer akut.

I augusti 2009 presenterade den palestinska regeringen ett ambitiöst tvåårigt reformprogram "Palestine: Ending the Occupation, Establishing the State".²⁹ Detta program, som också kallas "Fayyad-planen", lägger fram en vision, grundläggande principer och nationella mål för en framtida palestinsk stat. De två viktigaste pelarna i planen är institutionsuppbyggnad och hållbar ekonomisk tillväxt. Samtidigt har tjugotre sektorstrategier tagits fram och godkänts av den palestinska regeringen under 2010, liksom en ny utvecklingsplan, den sk. Palestinian National Plan (PNP).

I september 2010 konstaterade Världsbanken i en rapport att genomförandet av reformprogrammet går framåt, och att om den palestinska myndigheten bibehåller resultaten av institutionsbyggandet och leverans av samhällstjänster, kommer myndigheten att vara redo för inrättandet av en stat "när som helst i en nära framtid". Världsbanken pekar särskilt på de framgångsrika skattereformer som genomförs av regeringen, och på framstegen med att förbättra offentliga system för finansiell förvaltning (PFM).³⁰

Tillgången till ett fungerande rättsväsende är begränsad för palestinska män och kvinnor, och kvinnor står inför särskilda utmaningar i ljuset av en mansdominerad och ibland diskriminerande struktur inom rättssektorn. I avsaknad av ett adekvat system för lag och rätt, använder sig många palestinier av sedvanerätt för att lösa interna tvister. Informella system används nu i lika stor utsträckning som formella. Sedvanerätten innehåller principer för ersättning, utbyte, och kollektiv medling och kan bidra till att lösa konflikter, men kan vara problematiskt, eftersom det inte erbjuder lika rätt för män och kvinnor. Kvinnor är uteslutna som deltagare i processerna för sedvanerätt, och domarna kan till exempel syfta till att återupprätta balansen i samhället snarare än att ha fokus på den enskilda individens rättigheter.³¹

Vissa framsteg har gjorts inom det palestinska rättsväsendet under det senaste året, men stora utmaningar kvarstår. Bland problemen inom sektorn finns olika aktörers oklara mandat, det icke-fungerande parlamentet, och bristande kapacitet inom alla institutioner, inklusive civilpolisen och fängelsesystemet.

På senare år (sedan 2007) har särskild uppmärksamhet från det internationella samfundet och den palestinska myndigheten riktats mot reformer inom säkerhetssektorn. Även om en förstärkning av säkerhetssektorn otvivelaktigt har lett till en märkbar förbättring av lag och ordning i PA-kontrollerade områden, har reformerna skapat en obalans mellan den fortfarande mycket svaga rättssektorn, och de allt mer effektiva och "oberoende" säkerhetstjänsterna, vilka de rättsvårdande myndigheterna har begränsad insyn och offentlig kontroll över.³² Det finns även en växande oro för att den palestinska civila polisen kan missbrukas av myndigheterna för att trakassera och slå ner på civila av politiska skäl.³³

Situationen när det gäller mänskliga rättigheter har försämrats på såväl Västbanken som i Gaza och denna negativa trend tycks fortsätta. Yttrandefriheten begränsas allt mer och det civila samhällets utrymme för att agera har minskat. I Gaza är situationen särskilt oroande. Flera organisationer som misstänks ha kopplingar till "andra sidan" (dvs med Fatah i Gaza och vice versa med Hamas på Västbanken) har plundrats, stängts, eller helt enkelt tagits över av myndigheterna på respektive sida.³⁴ Godtyckliga och politiskt motiverade arresteringar och tortyr är vanliga och hänskjutande av civila mål till det militära rättsväsendet fortsätter. Den försämrade situationen beror i hög utsträckning på den politiska konflikten mellan Fatah och Hamas.³⁵

Israeliska bosättares aktiviteter i de palestinska områdena är också en viktig källa till våld mot civila palestinier. Förstörelse av palestinsk egendom och kränkningar av palestinska rättigheter i strid med folkrätten är vanligt förekommande. Bosättares våld tar sig olika uttryck och är ett sätt att skrämja, avskräcka, straffa eller trakassera palestinier, främst de som bor i områden nära israeliska bosättningar. De vanligaste förekommande rapporterna rör herdor som blir misshandlade om de går för nära bosättningarna med sina djur, men också fall där förstörelse sker av grödor och där bosättare bränner ned olivlundar, eller där

man gräver upp fruktträd. Blockering av palestinska vägar är också vanligt förekommande för att hindra handel, och för att förhindra att palestinierna kommer fram till sina ägor. Rapporterna handlar också om sten och skräp som kastas på palestinierna, fysisk misshandel och i värsta fall skottlossning (i vissa fall dödande) mot palestinier och deras bostäder.³⁶

I avsaknad av en palestinsk stat och under fortsatt israelisk ockupation, spelar det civila samhällets organisationer (CSO) fortsatt en viktig roll, både som tillhandahållare av grundläggande samhällstjänster, och som bevakare av demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer. Förhållandet mellan det civila samhället och den palestinska myndigheten (PA) har dock inte varit helt okomplicerat. När PA inrättades efter Osloavtalet ökade inflödet av givarmedel och ett stort antal enskilda organisationer bildades. Samtidigt som det civila samhällets organisationer uppfattade PA som ett hot mot deras självständighet, uppfattade myndigheten organisationerna som konkurrenter när det gällde givarstöd och ett hot mot PA:s självständighet. Efter utbrottet av den andra intifadan år 2000, började dock en ny relation mellan organisationerna och myndigheten att växa fram. Båda sidor insåg att de delar synsätt i relation till ockupationen och att man arbetar för ett slut på densamma. Den palestinska myndighetens begränsade möjligheter att leverera samhällstjänster i större delen av de palestinska områdena (område C, östra Jerusalem, gränzonen utmed separationsbarriären och Gaza) har resulterat i ett behov av att civila samhällets organisationer fortsätter att leverera samhällstjänster i de områden där PA inte når ut, samtidigt som man har att övervaka den palestinska myndigheten.³⁷

3. Samarbetslandets åtaganden och åtgärder

3.1 Demokrati och mänskliga rättigheter

Eftersom den palestinska myndigheten (PA) inte är en stat, kan den inte anta och ratificera internationella fördrag. Trots detta har PA på många olika sätt förbundit sig att följa internationell lagstiftning när det gäller bl.a. mänskliga rättigheter.

Den palestinska grundlagen Basic Law, som ofta kallas den palestinska konstitutionen, antogs av PLC 1997 och ratificerades av president Arafat 2002. Basic Law garanterar de flesta mänskliga rättigheter.³⁸ Artikel 10 säger att de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna skall vara bindande och respekteras och att PA skall arbeta utan dröjsmål med att anta de internationella deklARATIONER och konventioner som skyddar de mänskliga rättigheterna. Tortyr är förbjudet, och yttrandefriheten är garanterad. Palestinierna har rätt att delta i det politiska livet individuellt och i grupp och har rätt att bilda och gå med politiska partier, fackföreningar, förbund och föreningar, samt hålla offentliga möten, demonstrationer och offentliga samlingar. Tidningar och all media skall också vara en grundlagsskyddad rättighet för alla. Dödsstraffet finns alltjämnt kvar i den palestinska lagstiftningen.

Fayyad-planen från augusti 2009 understryker att regeringens arbete ska styras av internationell rätt och goda styrelseformer, och att PA tillsammans med medborgarna ska bygga upp ett fritt, demokratiskt och stabilt Palestina som följer principerna för mänskliga rättigheter och allas likhet inför lagen, utan någon som helst diskriminering. Så sent som

2009 undertecknade den palestinske presidenten Mahmoud Abbas symboliskt konventionen mot diskriminering av kvinnor (CEDAW). Det skedde utan reservationer, men det är ännu oklart hur konventionen skall implementeras.

Trots alla dessa positiva åtaganden, så sker fortsatt övergrepp på mänskliga rättigheter och kränkningar på de av PA kontrollerade delarna av Västbanken. Övergreppen innefattar bland annat godtyckliga frihetsberövanden, brist på rättsligt förfarande i samband med arresteringar, brist på respekt för domstolsutslag, tortyr och misshandel, samt ökade begränsningar i yttrande- och föreningsfriheten.³⁹

Palestinska kvinnor har särskilda problem då kvinnors deltagande ofta är begränsat i det offentliga livet, liksom de i allmänhet har begränsat politiskt inflytande. Bara tolv procent av platserna i parlamentet gick till kvinnor efter valet 2006⁴⁰ och i 2009 års val till Fatah:s Centrala råd, blev ingen kvinna invald. Emellertid blev elva kvinnor invalda i PLO:s revolutionära råd (av 120 platser)⁴¹. Palestinska kvinnor är utsatta för restriktiva, traditionella familjelagar, med diskriminerande bestämmelser om äktenskap, skilsmässa och vårdnad av barn.⁴²

Våld i hemmet är fortfarande ett stort problem, och våld mot kvinnor har ökat under senare år. Den nya, mer konservativa sociala ordning som infördes av Hamas i Gaza har lett till ännu större begränsningar för kvinnorna där; de varnas för att klä sig oanständigt, kvinnliga studenter tvingas bära slöja, och Hamas hotar kvinnorrättsaktivister.⁴³

Folkräkningen 2007 visade att 5,3% av den palestinska befolkningen lever med funktionshinder. Ännu obekräftad statistik från det civila samhällets organisationer visar flera hundra nya fall av funktionshinder som följd av det s.k. Gaza kriget 2008/2009.⁴⁴ En progressiv lag från 1999 garanterar personer med funktionshinder ekonomiska, sociala, kulturella och medborgerliga rättigheter i Palestina. Även om framsteg har gjorts, är genomförandet en stor utmaning. På grund av uppdelningen mellan Gaza och Västbanken finns det till exempel ingen strategi i Gaza för att integrera funktionshindrade i undervisningen. En färsk undersökning visar att endast hälften av de intervjuade personerna med funktionshinder går i grundskolan och andelen funktionshindrade som får högre utbildning är mycket låg. Samma undersökning visade också att flickor och kvinnor har sämre tillgång till utbildning än pojkar och män och att andelen flickor som hoppar av skolan är mycket hög.⁴⁵ Rätten till grundläggande utbildning och bostad är också inskrivna i grundlagen, men dessa liksom andra lagar är idag huvudsakligen begränsade till att gälla i område A och B.

En undersökning av PCBS från 2005 rapporterar att 53,3% av palestinska barn är utsatta för våld och mer än 93% av fallen är relaterade till våld i hemmet. Ett problem är dock att övervakning och rapportering av övergrepp är bristfällig.⁴⁶ Straffåldern i Israel är 12 år, men det finns rapporter om att så unga barn som 8 år har gripits av israeliska soldater och förhörts utan närvaro av föräldrar eller andra familjemedlemmar⁴⁷. I oktober 2010 fanns 256 barn i åldern 12-17 år i israeliskt förvar.⁴⁸

Även om de palestinska områdena visar på ett högt antal barn inskrivna i skolor, är kvaliteten på utbildningen låg på grund av den förvärrade humanitära och ekonomiska situationen. Situationen är särskilt dålig i område C och utmed gränsområdena på andra sidan den israeliska muren, där också barn hindras från att gå i skolan på grund av vägspärrar och andra restriktioner. I Gaza är många barn fortfarande traumatiserade efter det mycket omfattande israeliska militära anfallet (det s.k. Gaza-kriget) 2008/2009. Endast

begränsad hjälp når dessa barn genom UNRWA eller organisationer som verkar lokalt i Gaza.

3.2 Den nationella utvecklingsplanen

Innan givarkonferensen i Paris i december 2007, efter Annapolis-processen, utarbetade palestinska myndigheten den första palestinska reform- och utvecklingsplanen (PRDP) för 2008-2010. Beredningen gjordes under hög tidspress och processen var till viss del präglad av brist på delaktighet och ägarskap. Trots det var planen ett viktigt steg mot ökat egenansvar och nationell vägledning i palestinska myndighetens utvecklingsprocess mot en effektivare användning av givarmedlen för att lägga grunden för en oberoende, demokratisk och livskraftig palestinsk stat. PRDP har nu nått sitt slut, och sedan början av 2010 har PA arbetat fram 23 sektor-strategier som ska leda till den nya s.k. palestinska nationella planen (PNP) för de kommande tre åren 2011-2013.

Den kanske största utmaningen för den nya palestinska nationella utvecklingsplanen är att den bygger på vissa grundläggande antaganden för att planen skall kunna fungera fullt ut, som till exempel att blockaden av Gaza helt kommer att hävas, och att ockupationen upphör under 2011. Vidare beaktar inte PNP till fullo situationen i de delar av de palestinska områdena dit den palestinska myndigheten inte har någon eller begränsad tillgång till som område B, C, östra Jerusalem, Gaza och de områden som ligger längs separationsbarriären (s.k. seam-zones). Även om planen uttrycker en politisk vilja och strävan efter statsbildning, så ger den ur praktisk synvinkel inte några tydliga riktlinjer för hur den palestinska myndigheten planerar för att stödja alla de palestinska områdena under de kommande åren (d v s om antagandena inte uppfylls), vilket måste ses som en betydande svaghet. Därtill hör att den plan som kunnat granskas enbart är ett utkast för PNP som cirkulerats till några givare och inte utgör den slutliga version som ska lanseras trots att planen påstås gälla fr.o.m. 2011.

Den allmänt turbulenta politiska situationen i Mellanöstern (med tanke på den pågående händelseutvecklingen i Egypten, Tunisien, Libyen, Jemen m.fl.) bidrar till att de kommande årens utveckling är mycket svår att förutse, en aspekt som också måste beaktas i bedömningen av PNP. Vidare skall noteras att en ny svensk strategi bör ha ett tvåårigt perspektiv om den skall harmoniseras med PNP. Detta var en tydlig önskan från PA som lyftes fram under det samråd som skedde i samband med framtagandet av detta bedömningsunderlag.⁴⁹

3.3 Den ekonomiska politiken

Den ekonomiska återhämtningen i Palestina fortsätter men frågetecknen är många kring dess långsiktiga hållbarhet. Den ekonomiska tillväxten i Palestina var nio procent 2010. Trots den senaste tidens återhämtning är BNP per capita⁵⁰ fortfarande bara marginellt högre än 1994 års nivå och fortfarande 11,5% under sin höjdpunkt 1999. Den relativt höga tillväxttakten på 16% i Gaza beror främst på det massiva inflödet av biståndsmedel men också på Hamas utvecklade tunnelekonomi mot Egypten, där varor på ett organiserat sätt förs in via cirka 1,400⁵¹ tunnlar under gränsen mot Egypten. Även lättnader av vissa israeliska restriktioner för konsumtionsvaror har bidragit till utvecklingen.

Tillväxten inom den palestinska industrin sker främst inom service- och byggsektorn. Det beräknas också att tjänsterna inom t.ex. ICT, handel och turism kommer att växa jämfört med jordbrukssektorn (5% av BNP) som inte förväntas spela någon större roll i den framtida palestinska ekonomin. Jordbruk och tillverkningsindustri sjönk från 35% till 19% mellan 1994 och 2010 vilket i hög grad beror på de redan beskrivna accessproblemen (i bl.a. område C) samt vattenproblematiken, men också på grund av ett skifte i den palestinska ekonomin från traditionell produktion mot utveckling av en privat och offentlig tjänstesektor. Nuvarande export på enbart 13% av BNP är trots den låga siffran alltfjämt lägre än 1994 års nivåer.⁵²

Klyftan mellan könen ökar, särskilt inom jordbrukssektorn där andelen kvinnor utgör en tredjedel av motsvarande antal kvinnor i tjänstesektorn. Kvinnors deltagande i den formella arbetsmarknaden i de palestinska områdena anses vara bland de lägsta i världen (enbart 16%). Det beror på kvinnors stora sociala ansvar för familjen. Kvinnors deltagande i den informella arbetsmarknaden är oftast projekt inom familjen eller jordbruk som inte nödvändigtvis ger social trygghet för dem och deras familjer.⁵³

Viktigt att notera är att den palestinska ekonomins tillväxt vilar på mycket osäker grund eftersom den är så givarberoende. Palestinska myndigheten arbetar med att öka den inhemska bankfinansieringen för att minska bidragsberoendet.

2010 budgeterade den palestinska myndigheten för knappt 2 miljarder USD i skatteintäkter, samtidigt som utgifterna låg på mer än 3 miljarder USD. Det gav ett underskott på cirka 1,2 miljarder dollar, som i princip finansieras med externt bistånd. PA har dock ökat skatteintäkterna under första halvåret 2010 med 15% över budget och samtidigt 50% högre än 2009 för samma period, detta främst tack vare förbättringar inom skattesystemet. Trots dessa ansträngningar uppgick budgetunderskottet till 6% över budgetprognosen för första halvåret 2010. PA kommer även fortsättningsvis behöva öka intäkterna och minska utgifterna för att krympa budgetunderskottet.

En hållbar tillväxt är naturligtvis också beroende av att hindren för ekonomisk aktivitet försvinner och att den privata sektorn kan fortsätta att expandera. Israels restriktioner på exporten från Västbanken men i synnerhet Gaza, den begränsade tillgängligheten till mark och vatten på Västbanken (område C och utmed muren), liksom till östra Jerusalem, komplicerade förfaranden och förseningar vid import av råvaror och brist på resurser, fortsätter att hindra investeringar. Värdet av naturkapital minskar genom föroreningar och överutnyttjande av vissa resurser samt hindrar ekonomisk utveckling. PA kan till skillnad från Israel inte fullt ut utnyttja sitt associeringsavtal med EU p.g.a. israeliska administrativa hinder.

PA:s viktigaste reformer, som socialförsäkringssystemet, privatiseringen av el-distribution, översynen av de rättsliga ramverken för näringslivet och skattemyndighetens förbättrade kapacitet, har inte bara bidragit till viss expansion av den privata sektorn utan också förbättrat den offentliga sektorns effektivitet. Medan israeliska restriktioner för rörlighet och tillträde är de huvudsakliga hindren för den palestinska privata sektorns utveckling, kan PA enligt IMF fortfarande göra mycket för att förbättra investeringsklimatet för den privata sektorn.

IMF förutspår en möjlig expansion av den privata sektorn med en ekonomisk tillväxt på

10-12% 2012-2013, dock under antagande att de begränsade lättnaderna av restriktioner som införts av Israel bibehålls och att den turbulenta politiska utvecklingen i regionen inte ändrar läget. Enligt samma analys kommer arbetslösheten på Västbanken att sjunka till 11% fram till 2013, medan den i Gaza kommer att sjunka till 22%. I ett mer pessimistiskt scenario, där fredsprocessen fortsätter vara avstannad och utan några lättnader i de israeliska restriktionerna, skulle BNP-tillväxten stanna på cirka 4% på medellång sikt enligt IMF.⁵⁴

3.4 De offentliga finansiella styrsystemen (ofs)

Sedan 2007 har PA gjort betydande ansträngningar för att återställa grundläggande normer för finansiell kontroll och redovisning. PA har inlett en omfattande uppsättning Public Financial Management (PFM) reformer. Arbetet med att integrera planering och budgetering (IPBS) pågår. Finansieringen av den offentliga sektorn, penning- och bankpolitiken är föremål för utveckling av de sektor-strategier som ligger till grund för framtagandet av den nationella planen (PNP). Finansdepartementet (MOF) och finansinstituten har som målsättning att integrera sig med alla nationella institutioner för att ingå i PNP och den palestinska myndigheten arbetar fortfarande med att utarbeta budgeten för 2011 och uppskatta det troliga underskottet i tillgängliga medel. PNP har som tidigare sagts inte ännu officiellt presenterats givarsamfundet.

Nästa Ad Hoc Liaison Committée (AHLC) föreslås äga rum i Bryssel i april 2011, och ska följas av en Paris II givarkonferens i slutet av våren eller under försommaren i Paris. Givarkonferensen kommer att ge PA möjlighet att åtgärda bristen på tillgängliga medel för att finansiera sina utgiftsplaner. De offentliga utgifterna och redovisningsskyldigheten har varit väldigt nära kopplade till PA:s reformagenda. Framsteg har gjorts sedan Salam Fayyad tillträdde år 2007. Till några av de viktigaste resultaten hör bättre kontroll över utgifterna och att förebygga ackumulation av skulder genom inrättandet av ett datoriserat redovisningssystem. Andra åtgärder är utarbetande av månatliga finanspolitiska rapporter som publiceras på MOF:s hemsida och slutligen bättre samordning mellan MOF och Ministry of Planning and Administrative development (MoPAD) inom ramen för utarbetandet av den framtida PNP (2011-2013) och 2011 års budget.

Trots att godkännande från det palestinska lagstiftande rådet (PLC) saknas för budgetar eller resultatrapporter, är bedömningen att nuvarande PFM i viss mån bidrar till utvecklingen av ett demokratiskt samhällsstyre.

3.5 Korruption i den offentliga verksamheten

Korruption i de palestinska områdena är vanligt och därmed ett allvarligt hinder för utveckling. Den är väl rotad i de politiska strukturerna och i den offentliga sektorn, speciellt i samband med upphandling, skatter och pensionsfonder. Korruptionen handlar i stor utsträckning om favorisering och nepotism som fortsätter att påverka offentliga utnämningar och allmän service.⁵⁵ Orsakerna är avsaknaden av ett starkt och självständigt rättssystem, brist på respekt för och skydd av civila och politiska rättigheter, samt allmänhetens begränsade möjligheter till deltagande och inflytande. Tillgången till offentlig information är begränsad och media verkar inte fritt. Information är till stor del under statlig kontroll och det finns en allvarlig brist på rapportering om och utredning av korruptionsfall.⁵⁶

Den politiska viljan att bekämpa korruption bedöms vara svag. Palestinska politiker och grupper har inte tagit en tillräckligt kritisk ställning mot korruption och det är inte en prioriterad fråga.⁵⁷ Dock har vissa positiva åtgärder vidtagits inom PA. Palestinska myndigheten har antagit en nationell anti-korruptionsplan och en ny anti-korruptionslag har trätt i kraft, även om den ännu inte visar resultat. Under Fayyads regering har viktiga framsteg gjorts även inom skattereformer och offentlig finansiell styrning. Med lanseringen av PRDP 2008-2010 arbetade palestinska myndigheten för att stärka ett oberoende rättsväsende i arbetet mot korruption.

Några viktiga frågor som återstår att lösa är ökat oberoende och förstärkning av det palestinska revisionsverket, av rättssystemet, fortsatta finansiella reformer samt ökad allmän kännedom kring offentliga medel och utgifter.

4. Resultat från tidigare samarbete strategiperioden 2008-2010

4.1 Sveriges specifika mål för samarbetet

De specifika målen för det svenska utvecklingsarbetet med Västbanken och Gaza är att främja fredsbyggande och fredsprocessen samt att främja ett demokratiskt palestinskt statsbyggande. Samarbetsstrategin fokuserar på följande sektorer:⁵⁸

- fredsprocessen och fredsbyggande
- demokratiskt statsbyggande
- infrastruktur och samhällsbyggnad
- privatsektorutveckling och utveckling av internationell handel

Även civila samhället (CSO) utgör en sektor i strategin, dock har Sida valt att integrera CSO stödet i samtliga sektorer. Det svenska stödet inom landramen för Västbanken och Gaza uppgår under perioden 2008 - 2010⁵⁹ till 740 277 000 SEK. Därutöver tillkommer 495 188 000 SEK via Sida för humanitärt stöd för perioden 2008 – 2010 samt 41 000 000 SEK för tidig återuppbyggnad av Gaza under 2010. Det sammantagna svenska biståndet till Palestina uppgick till 6 miljarder svenska kronor (utvecklingsbistånd och humanitärt sammanslaget) under perioden 2000-2011.

Sektor	Utbetalat 2008-2010(SEK)
1. Fredsprocessen och fredsbyggande	48 614 000
2. Demokratiskt statsbyggande	403 561 000
3. Infrastruktur och samhällsbyggnad	257 406 000
4. Privatsektorutveckling	23 488 000
5. <i>Civila samhället</i> ⁶⁰	
Grand Total	740 277 000

4.2 Främja fredsprocessen och fredsbyggande

Målet för sektorn är en förstärkt palestinsk förhandlingskapacitet; stärkta freds- och försoningsprocesser baserade på folkrätten; ökat förtroende och samarbetstillfällen mellan

israeler och palestinier och ökat deltagande bland kvinnor i fredsprocessen. Stödet riktar sig till alla nivåer; från gräsrotsnivå och stöd till civila samhället till kapacitetsuppbyggnad av den palestinska myndigheten.

Sida har under strategiperioden finansierat *Olof Palmecentrets dialogprojekt* vars mål är att stärka den interna palestinska dialogen för försoning genom 150 gräsrotsorganisationer i Gaza, Jerusalem och på Västbanken och föda in diskussionen till s.k. runda bordssamtal för försoning med ledare för de olika politiska fraktionerna i Västbanken och Gaza. I seminarier har organisationerna diskuterat dialog, konfliktlösning och möjligheter till fredlig samexistens. 2009 deltog 597 personer varav 299 var kvinnor. Resultaten visar att verksamheten behövs för att kunna mötas över partigränserna och tillsammans kunna diskutera känsliga frågor men på grund av den intra-palestinska konflikten och de olika förutsättningarna i de palestinska områdena skiljer sig genomförbarheten åt mellan Västbanken, Jerusalem och Gaza. På grund av den svåra kontexten har aktiviteterna kunnat genomföras på gräsrotsnivå, medan resultaten av runda bordssamtalen har haft svårare nå resultat.⁶¹

Som en del av stödet till fredsbyggande och genom privatsektorutveckling har Sida givit stöd till *Näringslivets Internationella Råd, NIR* och *Palestinian Israeli Business Forum, PIBF*. Målen med projektet är att skapa förutsättning för fredsbyggande genom förtroende- och dialogskapande verksamhet riktad till palestinska och israeliska företag, och att minska fattigdomen bland palestinerna genom att stödja den privata sektorns ansträngningar för att förbättra förutsättningar för hållbar ekonomisk och samhällelig utveckling. Projektet har lett till skapande av nätverk, gränsöverskridande dialog, exponering för lokala och internationella företag och lobbying av myndigheter för att minska restriktioner för lokala företag. Genomförda aktiviteter har även omfattat kunskapsöverföring, investeringar och främjande av handel. En extern utvärdering från 2010 visar att PIBF erkänns av både palestinska och israeliska partnerinstitutioner som trovärdig för att stödja samarbete över gränserna.⁶² Däremot har PIBF och NIR kritiserats för att israeliska medlemmar i PIBF är verksamma i eller samarbetar med bosättningar. Det finns därför behov av dialog kring konfliktkänslighet och ”do no harm” vad gäller PIBF:s framtida arbete i Palestina.

På grund av känsligheten i sektorn har stödet till att främja fredsprocessen och fredsbyggande blivit mer projekt- än programbaserat, och samordning mellan givarna har varit mycket begränsad. Den negativa utvecklingen i sektorn med en stagnerad fredsprocess liksom en avstannad intra-palestinsk försoningsprocess har varit helt avgörande faktorer för de mycket begränsade resultaten inom sektorn. Strategimålet ökat förtroende och samarbete mellan israeler och palestinier hindras till stor del av begränsningarna i rörlighet och tillträde. Målet ökat deltagande och inflytande för kvinnor i fredsprocessen hindras inte bara av den avstannade fredsprocessen, men också av den försämrade situationen vad gäller mänskliga rättigheter inklusive kvinnors rättigheter. Detta påverkar starkt kvinnors möjligheter att påverka fredsprocessen.

En slutsats är att fredsinsatserna har bidragit till kapacitetsutveckling och att olika grupper har kunnat mötas, men att dessa insatser inte kunnat påverka gällande sektormål inom strategin. Genomgången av resultaten i sektorn gör gällande att målen bör ses över i en kommande strategi och att fredsbyggande om möjligt ses som en integrerad del av statsbyggandet för att bättre kunna arbeta med förutsättningarna för fred. I vilket fall som helst bör målsättningar och definitioner inom det fredsbyggande arbetet ses över.

4.3 Främja ett demokratiskt palestinskt statsbyggande

Målen för sektorn är ett väl fungerande palestinskt rättsväsende, ökad respekt för mänskliga rättigheter och en effektiv och demokratisk förvaltning på lokal och central nivå. I enlighet med samarbetsstrategin har stödet riktats dels till den palestinska myndigheten och utvecklingen av den offentliga förvaltningen, dels till att stärka det civila samhället för att övervaka mänskliga rättigheter, att granska statliga institutioner, medieutveckling och kulturella rättigheter, kvinnors deltagande, opinionsbildning och offentliga tjänster inom primär- och psykisk vård samt rehabilitering och integrering av barn och vuxna med funktionsnedsättning.

Fortsatt stöd utgick till *Den oberoende kommissionen för mänskliga rättigheter i Palestina, ICHR*. De huvudsakliga målen är att övervaka, främja och skydda efterlevnaden av de mänskliga rättigheterna, samt att bygga och stärka ICHR som en nationell institution för mänskliga rättigheter. En extern utvärdering av ICHR genomfördes under 2010. Utvärderingen konstaterade att ICHR:s mål uppnåtts i en "mycket hög grad". ICHR har bl.a. mottagit och handlagt ett ökat antal klagomål från enskilda medborgare rörande brott mot mänskliga rättigheter; under 2008 och 2009 var det totala antalet inkomna klagomål 5558. ICHR har genomfört besök på häkten och i fängelser med syfte att övervaka levnadsvillkor och undersöka respekten för de mänskliga rättigheterna; under 2008 och 2009 genomfördes 1587 besök. I samarbete med EUPOL COPPS lyckades ICHR under 2010 att påverka civilpolisen att inrätta en permanent kommitté för utredning av brott mot mänskliga rättigheter inom polisen.

Sverige stöder vidare *Sekretariatet för mänskliga rättigheter och god samhällsstyrning i oPt (genom NDC)*. De viktigaste målen är att kanalisera medel till israeliska och palestinska enskilda MR-organisationer som arbetar för att främja och skydda mänskliga rättigheter och god samhällsstyrning i oPt, att tillhandahålla kapacitetsutveckling för organisationer verksamma inom sektorn, och att underlätta samarbete och nätverksskapande mellan organisationer samt att underlätta och stärka den politiska dialogen mellan aktörer inom sektorn.

Stödet har bl.a. lett till upprättandet av en välfungerande och transparent givargemensam finansieringsmekanism för enskilda organisationer som arbetar i sektorn med kärnstöd till tjuugoåtta organisationer samt kortsiktigt projektstöd. Mer än 10 000 rättsfall och klagomål om godtyckligt frihetsberövande, husrivningar, konfiskering av mark, tortyr och hedersmord har hanterats av cirka fyrtio organisationer. Tio organisationer har bidragit genom inlagor till FN:s undersökningsuppdrag i Gaza. Dessa synpunkter införlivades i den slutliga Goldstone-rapporten, som erkänns som ett viktigt dokument om krigsförbrytelser som begicks av båda sidor under kriget i Gaza. Däremot har kapacitetsutveckling och dialog varit begränsad under perioden.

Stödet till *Kvinna till Kvinns program i oPt* var en av insatserna för att stärka och skydda specifika målgrupper. Det viktigaste målet med programmet är att stärka kvinnorrättsorganisationer att ta en mer aktiv del i utvecklingen av ett demokratiskt och jämställt samhälle och bidra till konfliktlösning mellan Västbanken och Gaza, och Israel. Programmet fokuserar på kvinnors organisering, kvinnors deltagande i fredsprocessen, kvinnors deltagande i beslutsprocesser, kvinnors psykosociala hälsa och kvinnors mänskliga rättigheter och arbete mot könsrelaterat våld. Bland resultaten kan framhållas att

informationshöjande aktiviteter bidrog till en debatt om kvinnors lokala politiska deltagande, kring hur lokala kvinnorrättsorganisationer kan stödja kandidater och behovet av en attitydförändring bland de lokala råden för att bättre främja kvinnors deltagande. Stärkta kvinnorrättsorganisationer i hela Gazaremsan där tio organisationer etablerat ett nätverk uppnåddes, rättslig hjälp gavs till 1200 kvinnor under 2009, och 1600 kvinnor ökade sin medvetenhet om våld mot kvinnor och hur de kan begära ersättning och stöd.

Sammanfattningsvis har portföljen för sektorn varit förhållandevis väl sammansatt och bidragit till positiva resultat på projektnivå. Stödet har bl.a. bidragit till att stärka det civila samhället som en aktör och till att stärka kapacitet och effektivitet inom förvaltningen. Trots dessa operativa framsteg är det svårt att bedöma resultaten i förhållande till det övergripande målet inom sektorn för demokratiskt palestinskt statsbyggande, vilket dels beror på brister i rapportering, dels på de övergripande geografiska begränsningarna i statsbyggandet. Tydliga framsteg har gjorts inom det palestinska rättsväsendet under strategiperioden. (Svenskt stöd på detta område startade i juni 2010, genom UNDP). Institutionella reformer av tre centrala institutioner⁶³ pågår och ett utkast till strategi för rättsväsendet har utarbetats. Internt samarbete har delvis förbättrats och rättsväsendet har stärkt sina kontakter med det civila samhället och media. Denna positiva utveckling gäller dock främst område A där den palestinska myndigheten har egen kontroll. Situationen och förutsättningarna i Gaza, område C och östra Jerusalem är helt annorlunda och i och med EU:s kontaktpolicy med Hamas, kan Sverige endast ha kontakter med det civila samhället och ICHR inom detta område i Gaza.

Betydande utmaningar kvarstår sålunda, bland dem problemen med oklara mandat och ansvarsfördelning mellan de viktigaste aktörerna, det faktum att det palestinska lagstiftande rådet inte möts samt bristande kapacitet hos samtliga institutioner, inklusive polis och fängelseväsende. Det stora antalet givare och aktörer i kombination med många projekt och program med olika prioriteringar inom rättssektorn, riskerar att resultera i ökad fragmentering och försvagat palestinskt ägarskap och därmed en försämrad hållbar utveckling. Samordningen mellan givarna har visat sig vara svår även om det under förra året skedde vissa förbättringar. Det svenska stödet bidrar till att stärka justitieministeriets kapacitet och ägarskap för samordning av sektorn. Generellt så har den palestinska förvaltningen blivit mer effektiv och svenskt stöd har bidragit till detta även inom området infrastruktur och samhällsbyggnad. Däremot, och så som tidigare har beskrivits, har MR-situationen starkt försämrats.

I avsaknad av en stat och i den nuvarande situationen där PA saknar tillgång till och kontroll över de flesta delar av Västbanken och hela Gazaremsan, fortsätter det civila samhället att spela en avgörande roll och det svenska stödet har varit betydelsefullt inte minst för att leverera tjänster till lokalbefolkningen, men även för att övervaka och främja mänskliga rättigheter. Sidans bedömning är att behovet av stöd till det civila samhället under de kommande åren fortsätter att vara stort, vilket inkluderar delar av det israeliska civila samhället. De senare är för närvarande (januari-februari 2011) utsatta för mycket omfattande politiska påtryckningar av den nuvarande israeliska regeringen och Knesset, bl.a. för att flera israeliska NGO:er arbetar med MR-frågor i Palestina och ofta tar sin utgångspunkt kring hur den israeliska krigsmakten agerar på ockuperat territorium, något som den nuvarande israeliska regeringen är mycket kritisk till att dessa organisationer bevakar.

4.4 Privatsektorutveckling och utveckling av internationell handel

Målet för sektorn är bättre förutsättningar för utveckling av det privata näringslivet och ökat palestinskt deltagande i internationell handel. I enlighet med strategin bör särskild uppmärksamhet riktas åt ökat kvinnligt deltagande i näringslivet och främjande av kvinnligt företagande. Sverige har fokuserat på att stärka dialogen mellan näringslivet och den palestinska myndigheten, och att stärka näringslivets kapacitet för påverkansarbete. Det är ett område med potential för att nå strategiska effekter, där andra utvecklingspartners är mindre närvarande och där Sida med sina erfarenheter från andra länder, kan ge ett mervärde.

Målet med stödet till *Federation of Palestinian Chamber of Commerce, Industry and Agriculture, FPCCIA*, är att skapa samförstånd mellan federationens medlemmar och den bredare privata sektorn om behovet av kapacitetsutveckling och tillväxtstrategi för FPCCIA; samt att analysera behovet av tjänster och att sedan utveckla en plan för kapacitetsutveckling för förbundets högre tjänstemän och chefer. Under den inledande fasen har en betydande förbättring av FPCCIA:s kapacitet för samordning och nätverksskapande fastställts. Handelskammaren i Gaza är också del av detta nätverk. En omfattande utredning av det palestinska näringslivet med särskild tonvikt på små och medelstora företag har genomförts.

Stödet till *Palestine Trade Center/Private Sector Technical Unit, PSTU*, har som mål att upprätta en strukturerad dialog mellan den privata och offentliga sektorn. Denna dialog har också skapats genom inrättandet av PSTU med en gemensam dagordning som godkänts av båda parter. Insatsen är på god väg även om dialogen bör vara mer inriktad på politiska och rättsliga reformer.

Framstegen hittills indikerar att kapacitetsuppbyggnad genom svenskt stöd till viktiga organisationer och forum har bidragit till att utveckla förutsättningarna för privat företagande och ett ökat samarbete mellan palestinier och israeler. Däremot är resultaten i förhållande till målet om ökat palestinskt deltagande i internationell handel klart begränsade och det gäller även sektorn i stort där denna andel har gått ner under de senaste åren. Kvinnors deltagande har också det varit mycket begränsat.

De relativt små projektinsatserna och den övergripande politiska konflikten sätter gränser för vad som har varit möjligt att uppnå inom denna sektor under strategiperioden. Men framförallt den israelisk-palestinska konflikten som resulterar i beroende, stängning av gränser, undanhållande av skatteintäkter samt den drastiska minskningen arbetskraft till Israel leder till generella negativa effekter på handel och investeringar i de palestinska områdena. Att skapa fred kräver ekonomisk utveckling, men utan åtföljande politiska ansträngningar kan den ekonomiska utvecklingen inte kompensera för fel och brister i den politiska processen mellan palestinier och israeler. Det är därför viktigt att hålla i minnet, vid en bedömning av insatserna och utvecklingen i sektorn, att de grundläggande hindren för den privata sektorns utveckling är politiska.

Sammanfattningsvis måste det svenska stödet till sektorn bli mer strategiskt och en översyn av insatserna bör därför göras, inte minst för att se över de olika geografiska behoven i Palestina (område C, östra Jerusalem, områden utmed muren, Gaza etc.) men också i förhållande till vad som är möjligt att uppnå i dessa extremt svåra omständigheter.

4.5 Infrastruktur och samhällsbyggnad

Målet för sektorn är stärkt kapacitet för samhällsbyggnad och infrastruktur-utveckling, där miljö- och klimatfrågor utgör särskilt fokus kring hållbar användning av vattenresurser. I enlighet med strategin har svenskt stöd riktats till insatser för att stärka kapaciteten för lokal utveckling och infrastruktur och för att tillgodose bättre tillgång till grundläggande samhällsservice, särskilt för fattiga människor. Stödet innebär också institutionsutveckling i enlighet med sektormålet för ett demokratiskt palestinskt statsbyggande.

Sverige stödjer ett kommunalt utvecklingsprogram genom *Municipal Development Lending Fund, MDLF*, på Västbanken via en givarfond hos Världsbanken. Målet är att bidra till bättre fungerande system för lokal styrning i kommuner, och förbättrad leverans av grundläggande samhällsservice till den palestinska befolkningen.

Resultatrapporteringen diskuterar inte resultat i förhållande till programmålen utan ger i stället kvantitativ information i form av produktion av vägar och trottoarer, rehabilitering av vatten- och elnät, gatubelysning och rehabilitering av avloppsledningar. Programmet har direkt skapat tillfälliga arbeten i form av 165 000 arbetsdagar. Indirekt har ytterligare 3304 arbetsdagar skapats. 22180 personer på Västbanken och 18387 personer i Gaza har därmed fått arbete genom programmet. Däremot har programmet inte kunnat nå område C, östra Jerusalem och de delar som ligger på ”fel” sida av barriären, då samtliga ligger utanför PA:s kontroll.

Genom programmet *Kulturarv och sysselsättningskapande*, vilket leds av fyra palestinska enskilda organisationer⁶⁴, stöder Sverige bevarande av det palestinska kulturarvet och miljön. Programmet genererade mer än 200 000 arbetsdagar, rehabiliterade cirka 120 byggnader i område A och B samt restaurerade och återanpassade hus till lokala center för sociala aktiviteter, inklusive vårdcentraler, daghem, förskolor och fritidsgårdar. Programmet har bland annat omfattat restaurering av de historiska städerna Betlehem och Hebron. En av organisationerna har även varit aktiv i den gamla staden i Jerusalem⁶⁵. Förutom att insatserna har resulterat i restaurering av historiska platser och bevarande av det lokala kulturarvet har programmet även resulterat i ökad kapacitet och kunskap bland hantverkare och arbetare på Västbanken, om restaureringsarbete och traditionella byggmetoder⁶⁶. Programmet har varit relevant i förhållande till behov och väl genomfört. Aktiviteterna har alltmer blivit en del av en lokal och nationell ansats för att stärka den palestinska sociala och kulturella infrastrukturen och inte minst ’palestinsk identitet’. Samtidigt har det haft geografiska begränsningar då man inte kunnat arbeta fullt ut i område B, och inte nått område C, de flesta delar av östra Jerusalem, områdena utmed barriären och Gaza.

Sverige stödjer *North Gaza Emergency Sewage Treatment Project, NGEST*, genom en givarfond via Världsbanken. Målet med insatsen är att mildra hälso- och miljöhot för samhällen i norra Gaza. Projektet har resulterat i slutförandet av två pumpstationer samt en infiltrationspump. Samtliga anläggningsarbeten har slutförts. Programmet har lidit av mycket stora förseningar på grund av den politiska situationen i samband med blockaden av Gaza. Som en direkt följd har mindre än 10% av vatteninvesterings-projekten i Gaza som initierades efter Osloavtalet genomförts. Trots att Israel formellt lyfte blockaden redan i juni 2010, kvarstår de facto alla restriktioner för införsel av byggnadsmaterial till Gaza.

Sidas bedömning är att insatserna varit betydelsefulla och lett till positiva resultat på projektnivå i form av kapacitets- och system utveckling, förbättrad samhällsservice och arbetstillfällen. Men den politiska situationen och begränsningarna i rörlighet och tillträde påverkar alla program inom sektorn negativt. Givarsamordning är möjligt både på teknisk nivå för att öka effektiviteten men även på dialognivå. I slutet av 2009 etablerades en sektorarbetsgrupp för miljö med Sverige som vice ordförande tillsammans med PA. Hittills har det svenska engagemanget inom vattensektorn huvudsakligen fokuserat på Gaza, samtidigt som palestinierna i område C kämpar med enorma problem inom samma sektor. Det finns ett behov av att undersöka möjligheten att även arbeta i dessa områden trots de kraftiga begränsningar som de israeliska restriktionerna innebär. Särskilt prioriterade områden i område C och Gaza bör vara vattenrening och avfallshantering eftersom miljö- och hälsoproblemen här är särskilt allvarliga.

4.6 Direktstöd

Den nuvarande strategin betonar att det finns behov av direktstöd för att den palestinska myndigheten ska kunna möta sina löpande kostnader på kort och medellång sikt. 200 MSEK har kanaliserats via *EU-kommissionens PEGASE mekanism*. Målet med stödet är att hjälpa den palestinska myndigheten att täcka sitt budgetunderskott, att möjliggöra implementeringen av PRDP 2008-2010 och att stödja palestinskt statsbyggande och fredsprocessen.

Det finansiella instrumentet PEGASE har varit avgörande för överföring av stora summor givarsstöd till PA, och är ett viktigt verktyg genom vilket givarsamfundet har kunnat bidra till stabilitet av den palestinska myndigheten. PEGASE har i stor utsträckning bidragit till att PA sedan lanseringen av PRDP har lyckats täcka sitt budgetunderskott.

Stödet har lett till att PA har kunnat betala ut löner och pensioner till tjänstemän och pensionärer på Västbanken (främst i område A) och i Gaza under tre år i följd. 80 000 tjänstemän och pensionärer per år har fått månatlig betalning via denna mekanism och Sverige har bidragit med en månads löner per år förutom 2008 då två utbetalningar gjordes. I Gaza betalas emellertid myndighetens tjänstemän via bl.a. PEGASE (bl.a. lärare och sjukvårdspersonal) sedan tre år tillbaka utan att dessa har kunnat arbeta. Eftersom de inte fått gå tillbaka till sina arbeten efter en tidigare utdragen PA-strejk, har de istället ersatts av Hamasrekryterad personal. Detta är en situation som måste anses ohållbar på sikt.

Sidas bedömning är att PEGASE har visat sig vara ett effektivt verktyg för direktstöd till den palestinska myndigheten och har bidragit till en tillfällig finansiell stabilitet. På grund av den tillfälliga karaktären av stödet saknar det däremot hållbarhet och bör inte vara en lösning på längre sikt.

4.7 Generella slutsatser kring resultaten

Den samlade bilden av den gjorda resultatredovisningen visar att de flesta svenska insatserna, trots svåra omständigheter, har genomförts som planerats och har bidragit till att uppnå projektmålen under den aktuella strategiperioden. Men man kan också konstatera

att de övergripande målen att *stödja palestinskt statsbyggande* och *fredsbyggande* har varit betydligt mer svåra att uppnå. Det är därför viktigt att målen i en framtida samarbetsstrategi ses över för att bättre definiera resultat som är mer realistiska att uppnå, mot bakgrund av den rådande situation där fredsprocessen går bakåt. Detta resonemang blir särskilt tydligt gällande resultaten kring de fredsbyggande insatserna som varit helt beroende av den politiska utvecklingen och där man kan konstatera att utvecklingssamarbetet haft mycket begränsade möjligheter att påverka konfliktens dynamik och utveckling. I en framtida strategi bör därför framförallt målet för fredsbyggande omprövas. Sidas bedömning är vidare att fredsbyggande är en viktig byggsten men det är tveksamt om det bör betraktas som en egen sektor, istället bör man överväga att ha en bredare ansats där fredsbyggande perspektivet är bättre integrerat som en tvärfråga inom samtliga delar av utvecklingssamarbetet i Palestina. I vilket fall som helst bör målsättningar och definitioner inom det fredsbyggande arbetet ses över.

Överlag visar resultaten av det svenska stödet till Palestina att man inte har varit geografiskt heltäckande, något som inte har varit en medveten avsikt från svensk sida. De israeliska restriktionerna, men också EU:s så kallade "non-contact-policy" har också kraftigt begränsat det svenska utvecklingssamarbetets möjligheter att verka i Gaza, och därmed dess möjligheter att kunna nå ut till människor i den utsträckning som vore önskvärd. Samtidigt kan det konstateras att Hamas militära ställning i Gaza troligen aldrig varit starkare. På Västbanken kan det konstateras att resultatet av det svenska stödet (liksom många andra givares stöd) fått en kraftig slagsida gentemot område A och därmed enbart 18% av territoriet och det kan därför inte anses ha varit tillräckligt konfliktkänsligt. För att motverka detta måste en framtida strategi ta i beaktande hur man bättre kan nå ut till samtliga delar av det palestinska samhället. Civila samhället har här en viktig roll att spela och Sida bedömer att behovet av stöd till civila samhället är fortsatt stort.

En generell slutsats när det gäller rapportering kring resultat är att rapporterna från samarbetspartners i begränsad utsträckning redovisar effekter. En konsekvens av detta är att fortsatta ansträngningar måste läggas på dialogen med partners kring hur dessa kan förbättra resultatrapporteringen.

Samarbetsstrategin understryker jämställdhet som en fokusfråga. Resultat- redovisningen i denna rapport redogör för flera positiva saker som har gjorts från svensk sida, men mycket mer behöver göras och det måste hanteras på ett mer strategiskt vis i ett framtida samarbete. Samma sak kan sägas för människor som lever med funktionshinder.

Det svenska stödet till privatsektorutveckling har visat positiva resultat på prestationsnivå, men effekten på sektornivå är betydligt mer tveksam och svår att härleda. Det största problemet med portföljen är att den har fokuserat på ett antal små och korta projekt vilket inte har varit särskilt arbetseffektivt eller strategiskt. En omfattande översyn av det svenska stödet till denna sektor vore att rekommendera då sektorn har en potential att utvecklas mer positivt. Detta är som sagt helt beroende på den politiska utvecklingen inom ramen för konflikten mellan Palestina-Israel men numera också inom ramen för utvecklingen i regionen som helhet.

5 Övriga biståndsgivare, inklusive EU och multilaterala organisationer

Enligt OECD utgör EU och USA de två största bilaterala givarna i de palestinska områdena. Sverige var den 8:e största givaren efter länder som Norge, Storbritannien och Frankrike.

EU:s förbindelser bygger på ett antal samarbetsavtal⁶⁷ och fokuserar på tre övergripande mål:

- att främja fred och säkerhet, särskilt genom stöd till inrättandet av en demokratisk, livskraftig, fredlig och suverän palestinsk stat som ger trygghet, högkvalitativa samhällstjänster och välbefinnande för alla medborgare i hela landet;
- att bekämpa splittring, marginalisering och radikalering, i synnerhet genom minskad fattigdom och hållbar utveckling;
- att främja demokrati och mänskliga rättigheter genom riktade biståndsinsatser.

EU lanserade 2008 finansieringsmekanismen, PEGASE, (som Sverige stödjer) för att stödja PA i genomförandet av PRDP och en framtida PNP. Genom PEGASE bidrar EU till PA's löpande kostnader för att tillhandahålla samhällstjänster. Genom andra mekanismer finansierar EU även UNRWA, humanitärt bistånd och livsmedelsstöd, säkerhets- och rättssektorstöd samt stöd till civila samhället. EU har också ett riktat stöd till Jerusalem och det pågår en diskussion om hur EU i större utsträckning kan inkludera område C och Gaza i framtida bistånd. EUREP har beslutat att fasa ut sitt stöd till hälsosektorn som en del av Parisagendan att öka sektorfokus och gå från dagens tolv sektorer till enbart fem sektorer. Detta innebär att EU:s samlade stöd till hälsa riskerar att minska drastiskt under de kommande åren, något som man bör hålla ögonen på. EUREP avser stödja insatser i Palestina under 2011 med cirka 300 miljoner euro⁶⁸.

De viktigaste sektorerna för USA, inklusive USAID, är direkt budgetstöd, säkerhetssektorn, ekonomisk utveckling, hälsa, samt demokrati och mänskliga rättigheter. USA har spelat en ledande roll inom säkerhetssektorn och har sedan många år en säkerhetssamordnare som arbetar med Kvartetten⁶⁹ för att övervaka och stödja utvecklingen inom den palestinska säkerhetssektorn. USA är en stor aktör inom hälsosektorn och en av ordförandena i sektorarbetsgruppen för hälsa. USA är också den näst största givaren till UNRWA.

Norge har ett utvecklingssamarbete som omfattar områden som ekonomisk utveckling och handel, humanitärt stöd, god samhällsstyrning, mänskliga rättigheter, fred och försoning, hälsa, utbildning och energi. Norge har spelat en nyckelroll i de palestinska områdena ända sedan Osloavtalet. Denna unika ställning har ibland gjort det svårt för Norge att närma sig de andra skandinaviska länderna i givarkoordineringen. Norge har alltid haft ett nära samarbete med USA och har också traditionellt stått PA mycket nära. Norge är även ordförande i AHLC och för de lokala samordningsstrukturerna för biståndet (LDF) till Palestina, vilka alla är en del av Osloavtalets grundstrukturer. Norge har nyligen börjat lyfta problemen i område C. Slutsatsen var att alltför lite har gjorts och att endast 7% av det norska utvecklingssamarbetet kanaliseras till områden som östra Jerusalem. Norge kan idag redogöra för hur mycket man kanaliseras till de olika geografiska delarna, vilket måste betraktas som en styrka.

I linje med Parisagendan och den svenska strategin för multilateralt samarbete, strävar Sverige efter samordning och samarbete med relevanta multilaterala aktörer. Sverige försöker i samtliga sektorer att gå från mindre bilaterala projekt till stöd genom program, fonder och givarkonsortier, ofta genom multilaterala aktörer. För närvarande diskuteras detta intensivt mellan Sverige och Världsbanken. Sverige har också ett nära samarbete med UNRWA som är det största FN-organet på plats, samt med UNDP genom vilket det finns ett givargemensamt stöd för rättssektorn där Sverige som sagt ingår, samt för

flyktingfrågor. Sverige måste betraktas överlag som en aktiv partner inom området multilateralt samarbete vilket inte minst rör Sveriges lokala engagemang inom ramen för EU-samverkan och koordinering på biståndsområdet.

6. Sveriges komparativa fördelar i de palestinska områdena

Sveriges långvariga närvaro och engagemang har lett till att Sverige idag åtnjuter ett stort förtroende i Palestina. Den palestinska myndigheten uppger Sveriges förmåga att agera snabbt och flexibelt som en komparativ fördel. Dessutom har svenskt utvecklingssamarbete ett gott rykte. Sveriges mångåriga relation till det palestinska civila samhället går tillbaka till tiden före PA, och riktar sig främst på områden som mänskliga rättigheter, hälsa, humanitärt stöd och upprätthållandet av grundläggande principer såsom folkrätt och den internationella humanitära rättens grundprinciper. Sverige har ett rykte av att inte vara ett givarland med en 'dold politisk agenda'. Tvärtom uppfattas Sverige som en neutral och transparent aktör.

Under de senaste konsultationerna med PA i samband med arbetet med bedömningsunderlaget framkom att man från palestinsk sida ibland uppfattade Sverige som en något "osynlig" aktör och att vi som land saknade tydliga profilfrågor. De såg helt enkelt inte den "svenska flaggan" på projekt, något som kanske är just ett signum för traditionell svensk biståndspolitik d v s "att verka men inte synas".

7. Svenska aktörers erfarenhet och kunskap

Det finns cirka 25 olika svenska aktörer och organisationer representerade i Jerusalem genom svenska civila samhällets organisationer, FN, EU, samfundsbaserade organisationer, svensk polis, TIPH-missionen i Hebron m.fl. Svenska aktörer (i Sverige och i Jerusalem) har spelat en betydande roll i arbetet med att föra in synpunkter till detta bedömningsunderlag, bl.a. genom omfattande samråd både i Stockholm och i fält där sammanlagt ett femtiotal svenskar eller representanter för svenska organisationer har konsulterats. De viktigaste rekommendationerna för Sveriges fortsatta bistånd till de palestinska områdena är:

- En politisk lösning av konflikten är nödvändig. Sverige bör bli mer betydligt mer proaktivt; bilateralt, genom EU samt via multilaterala aktörer. Särskilt bör Sveriges bilaterala relationer med Israel utnyttjas mer för att verka för en politisk lösning av konflikten.
- Respekt för och efterlevnad av folkrätten med betoning på den internationella humanitära rätten, inklusive frågan om "straffrihet" är grundläggande för allt arbete i de palestinska områdena, och är något som Sverige bör driva.
- Det civila samhället har en central roll för samhällsservice (hälsa, utbildning etc.) i de palestinska områdena, liksom oberoende humanitära aktörer.
- Utveckling av den privata sektorn är på sikt en förutsättning för hållbar statsbyggnad av PA.
- Det är av största vikt att adressera de akuta negativa förändringar som sker i östra Jerusalem och område C innan det är för sent. Restriktioner för varor och tjänster har

identifierats som ett annat problem. Vikten av lobbying och opinionsbildning mot Israels politik i Palestina nämndes, liksom behovet av att arbeta med lagstiftningsfrågor.

8. Biståndseffektivitet

Givarsamfundet i de palestinska områdena är mycket omfattande och varierat. Med mer än 83 bilaterala givare, 26 FN-organisationer och omkring 150 internationella frivilligorganisationer utgör den internationella närvaron en massiv samlad maktfaktor och en utmaning för samordning av biståndet och biståndseffektivitet i allmänhet. Den politiska miljön komplicerar bilden ytterligare då givarna av politiska skäl har olika politiska uppdrag. Grunden för samordning mellan FN-organen är också mindre gynnsam än i de flesta länder på grund av den speciella utformningen av FN-systemet i de palestinska områdena. UNRWA:s unika ställning och storlek utgör ett problem när det gäller samordning inom ramen för t.ex. OCHA:s mandat, samtidigt som FN-organet UNSCO som har en mer politisk roll också försöker vara med och påverka hur FN-systemet skall verka. Sverige har en tradition av att aktivt stödja OCHA:s roll som humanitär samordnare och detta arbete fortgår även i Jerusalem från svensk sida. Vidare är Sverige vice ordförande inom ramen för givarsamordningen inom UNRWA och Sverige är också lokal ordförande i det forum där givarsamfundet (inkl EU och USA) diskuterar humanitär samordning (Humanitarian Donor Group).

Ett skäl till svårigheterna med samordning är att det är ett komplext och ibland överlappande system. Beträffande EU och dess medlemsstater har dessa vidtagit åtgärder för att genomföra Parisagendan inklusive dialog med den palestinska myndigheten. Ett utkast till gemensamt ramverk för en landstrategi har tagits fram (där Sverige är drivande). Givarsamordningen har blivit effektivare på sektornivå där flera av EU:s medlemsstater tagit på sig rollen som samordnare och ordföranden i sektorarbetsgrupper (Sverige leder här miljöarbetet). EU har också tagit fram tio s.k. sektorguider i linje med PA:s sektorstrategier. Men ytterligare åtgärder krävs inom EU-systemet för att göra samordningen mer effektiv och användbar.

Det relativt svaga ägarskapet liksom den bristfälliga interna samordningen inom den palestinska myndigheten är en annan utmaning. Den palestinska myndigheten har dock tagit viktiga steg mot förbättring genom att ta fram mer tillförlitlig information, och tillsammans med givarna förbättrat sin givardatabas (DARP) och metoder för uppföljning. PA har även tagit fram en handlingsplan för biståndseffektivitet i syfte att i större utsträckning anpassa givarstödet till de visioner och mål som preciseras i den palestinska nationella planen, PNP, och i överensstämmelse med nationella system. Sektorarbetsgrupper och sektorstrategier har utvecklats men med mycket liten fokus på att integrera jämställdhet. Ett problem som redan nämnts är att PA:s samordning inte tar hänsyn till det faktum att de palestinska områdena är fragmenterade och splittrade. Det är därför en stor utmaning att inkludera i synnerhet Gaza, östra Jerusalem och område C i utvecklingsarbetet.

Stödet till det civila samhället via svenska organisationer kännetecknas av en övergång från projekt till programansats och verksamhetsstöd, ökat fokus på dialog och samordning med berörda ministerier samt ökat ansvar och ledarskap av de palestinska aktörerna. Integrering

av jämställdhet har inte gjorts fullt ut och fortsätter att vara en av de viktigaste frågorna för dialog och uppföljning under 2011.

För att öka biståndseffektiviteten arbetar Sverige för givarsamordning i de konsortium där Sverige redan är verksamt inom samt inom den lokala EU samordningen. Sektorarbetsgrupperna där Sverige är ordförande i är också viktiga redskap för att arbeta med Parisagendan, öppenhet och effektivitet.

9. Risker

Utvecklingssamarbetet i de palestinska områdena omfattar många risker. Vissa av dessa kan hanteras och andra inte fullt ut. För att kunna bedriva bistånd bör en svensk strategi överväga vilka risker som bör accepteras och där det också finns möjlighet till riskhantering. De övergripande riskerna för utvecklingssamarbetet är naturligtvis konflikternas, dvs både den israelisk-palestinska och den intra-palestinska konfliktens, oförutsägbara dynamik, samt den mycket osäkra politiska utvecklingen i Palestina och numera också i regionen som helhet. Detta får konsekvenser inom alla sektorer, från projektnivå till biståndssamordning. Som beskrivs i analysen, är den israeliska ockupationen med kontroll och begränsning av rörelsefrihet och tillträde för varor och personer ett ständigt hinder och utgör en överhängande risk för att en svensk strategi för utvecklingssamarbetet inte når sina mål.

Om en svensk strategi inte är tillräckligt flexibel för att möta nya situationer och behov riskerar den att bli otillräcklig och ineffektiv. Beträffande svenskt stöd till lokala organisationer i Gaza, utgör det styrande Hamas en risk då de kan besluta sig för att stänga ner organisationer som arbetar inom mänskliga rättigheter och fredsbyggande m.m. Det är också en betydande risk för svensk personal att resa till Gaza där diplomatisk immunitet saknas eftersom Sverige inte har några relationer med Hamas. För att hantera stödet i Gaza och minimera riskerna, bör Sverige ha nära kontakt och dialog med lokala partners.

EU:s (Sveriges) policy att inte ha kontakt med Hamas innebär ett hinder för svenskt stöd till Gaza och policyn försvårar påtagligt biståndsarbetet i synnerhet arbete kring samhällsutveckling inom miljö och infrastruktur, men också arbetet med MR-satsningar m.m. Vidare har som beskrivits tidigare satsningar kring statsbyggande kommit att fokuseras primärt på område A och den palestinska myndigheten. En konsekvens av detta är att utvecklingssamarbetet riskerar att bidra till att de palestinska områdena glider än mer isär.

Brist på tillträde till Gaza utgör en risk för biståndsprojekten, särskilt för infrastrukturprogrammen där Israel inte tillåter införsel av nödvändigt material. Detta påverkar till stor grad återuppbyggnaden. Brist på tillträde till område C är som redan beskrivits också en risk för att inte nå ut med relevant stöd. För att hantera dessa risker krävs i första hand politiska lösningar, möjligen mer dialog och kanske en mer proaktiv svensk strategi som också tar sin utgångspunkt ibland andra givare på dessa områden. Ett ökat svenskt stöd till område C, östra Jerusalem är också riskfyllt i den bemärkelsen att biståndsprojekt kan komma att förstöras av den israeliska militärmakten.

Frånvaron av val, en regering som inte är vald och ett parlament som inte möts utgör i sig en överhängande risk eftersom det påverkar de styrandes legitimitet och undergräver möjligheterna för en hållbar utveckling.

Brist på konfliktkänslighet i utvecklingssamarbetet riskerar att man gör mer skada än nytta. Det är viktigt att en bedömning av konfliktkänslighet fortsätter genomföras i samtliga projekt och program inom strategin. För att hantera denna risk på medellång sikt bör en halvtidsöversyn av strategin fokusera på detta för att kunna modifiera inriktning av strategin.

Den allmänna risken för korruption är uppenbar i Palestina, och kan också påverka strategins genomförande. Risken för korruption är ett känt och erkänt faktum, och givare och andra aktörer är sedan tidigare aktiva i att stödja åtgärder mot korruption. För att motverka risken för korruption inom utvecklingssamarbetet i Palestina, kan Sverige överväga att ytterligare utveckla sitt stöd till och övervakning av viktiga reformer inom offentlig finansiell styrning.

Den politiska utvecklingen i de kringliggande länderna utgör också en risk som i hög grad kan påverka de palestinska områdena och utvecklingssamarbetet. Även klimatförändringarna regionalt, utarmningen av jorden och överutnyttjandet av vattenresurserna i grannländerna är risker som bör tas i beaktande i planeringen av ett svenskt bistånd i regionen. Ett gränsöverskridande samarbete med grannländerna är av stor vikt för att hantera konsekvenserna av miljöpåverkan i regionen.

10. Överväganden och slutsatser

1. Att verka och arbeta under ockupation med utvecklingssamarbete är en unikt svår uppgift. Att dessutom försöka bygga en stat ”underifrån” (dvs. under ockupation) är en ännu större utmaning.

2. En ny samarbetsstrategi för Palestina bör ta hänsyn till den avstannade fredsprocessen och mot denna bakgrund se vad som är möjligt att göra. Sidans bedömning är att utvecklingssamarbete utan kraftfulla politiska åtgärder inte kan lösa konflikten. En framtida svensk samarbetsstrategi, med fokus kring statsbyggande, bör ha som strategiskt mål att först och främst stödja palestinierna i att kunna bo kvar i sina områden i väntan på fred. Nuvarande mål för fredsbyggande bör också kunna integreras i målen för statsbyggande för att bättre kunna arbeta med förutsättningarna för fred.

3. Det framtida biståndet bör tydligare reflektera de olika geografiska perspektiven och behoven i de palestinska områdena och inriktas på att stödja utvecklingen i område C, östra Jerusalem och de områden som ligger utmed den israeliska separationsbarriären. De sektorer som Sverige idag verkar inom är fortsatt relevanta men de måste utifrån ovan perspektiv bättre anpassas till de ”nya” (geografiska) förhållandena. Det kan i nuläget inte heller uteslutas att nya sektorer måste övervägas från svensk sida framgent, men det kräver i så fall att några av de nuvarande sektorerna överges då behovet av sektorkoncentration på både insats- och sektornivå fortsatt är mycket stort. Det civila samhället har en nyckelroll i de områden där PA inte har kontroll.

4. Att arbeta med en större geografisk spridning i exempelvis område C och Gaza innebär naturligtvis en hög risk eftersom nödvändiga projekt i ännu högre grad riskerar att kraftigt försenas eller förhindras, eller till och med riskerar att förstöras, helt eller delvis.

5. I rådande mycket osäkra politiska läge är det svårt att förutse och planera för fortsatta svenska insatser under de kommande åren. En ny samarbetsstrategi bör vara fortsatt mycket flexibel för att möta nya scenarior. Den bör vara anpassad till den nya palestinska utvecklingsplanen, PNP 2011-2013 men bör samtidigt kunna förlängas upp till fem år om den bedöms fortsatt relevant. Den politiska osäkerheten runt den s.k. "Fayyad-planen", som enligt PA skall vara slutförd i september, utgör en stor politisk osäkerhetsfaktor som gör att en ny svensk strategiprocess bör anstå till dess att man vet mer om den politiska utvecklingen efter september i år, vilket skulle kunna innebära att en ny strategi inte kan bli färdig till januari 2012.

6. Det svenska stödet bör även fortsättningsvis inriktas på att utveckla den offentliga förvaltningen med betoning på rättssektorn, stärka det civila samhället för att kunna övervaka mänskliga rättigheter och granska statliga institutioner, stödja en fri palestinsk medieutveckling och stärka palestiniernas kulturella rättigheter, kvinnors deltagande, opinionsbildning och offentliga tjänster inom primär- och psykisk vård. Samt ge stöd till rehabilitering och integrering av barn och vuxna med funktionsnedsättning utifrån ett brett geografiskt perspektiv som inkorporerar hela Palestina i samma ansats. Civila samhället är särskilt viktigt i de områden där PA inte har någon egen kontroll.

7. Situationen för kvinnor har förvärrats, samtidigt har kvinnor en nyckelroll i utvecklingen. Det finns ett större utrymme i insatserna att stärka aspekter för jämställdhet, SR 1325 och kvinnors deltagande. Därför bör en svensk strategi arbeta mer med kvinnor och jämställdhet som en tvärfråga.

8. Sverige bör vidareutveckla den hittills försiktiga position man intagit kring miljöarbetet i de palestinska områdena. Denna sektor är i princip övergiven av andra givare och har haft en hittills låg prioritet inom PA, även om man nyligen bett Sverige öka sitt engagemang på detta område (en möjlig svensk profilfråga som PA eftersökt). Sverige bör kunna fokusera på vattenresurshantering, tillgång till vatten och sanitet för de fattiga och att förbättra förutsättningarna för vattensektorn bland annat genom förebyggande arbete kring avfallsområdet. Arbetet med EQA bör vidareutvecklas. Det arbete som Sverige bedriver inom infrastruktur och vatten bör i framtiden helt integreras under denna sektor och därmed ses som en del av det svenska miljöengagemanget med tydliga regionala kopplingar till bl.a. Sveriges engagemang i övriga MENA-regionen. Inom denna sektor finns mycket att göra i bl.a. område C.

9. Det svenska stödet till privatsektorutveckling har under strategiperioden visat på bra resultat på prestationsnivå, men effekten på sektornivå är betydligt mer tveksam. En omfattande översyn av det svenska stödet till denna sektor vore att rekommendera, och ett nytt tillvägagångssätt bör övervägas inom sektorn som har en potential att utvecklas. Utvecklingen är dock helt beroende av den politiska utvecklingen. Sverige bör i utvecklingen av stödet till privatsektorn särskilt lyfta fram och belysa kvinnors ekonomiska situation. Vidare bör Sverige söka möjligheter att tillsammans med andra givare inta en s.k. sektor-vid ansats med givargemensamt 'trust fund' förfarande. Sida bör också överväga lån och garantier för att stödja investeringar med lokalt kapital. Vidare bör Sida undersöka

möjligheter för insatser inom Business for Development, ”B4D”. I planeringen av stöd bör företagens sociala ansvar särskilt beaktas, t.ex. Global Compacts tio principer, för att motverka att svenskt bistånd till exempel stödjer aktiviteter i bosättningar på ockuperat land m.m.

10. För att kunna bedriva bistånd bör en svensk strategi överväga vilka risker som bör accepteras och där det också finns möjlighet till riskhantering. Den övergripande risken för allt utvecklingssamarbete är naturligtvis konflikten, samt frågan kring finansiell korruption vilket bör tydligt belysas och hanteras i den nya strategin.

- ¹World Bank: Checkpoints and Barriers: Searching for Livelihoods in the West Bank and Gaza, februari 2010.
- ²ICJ Advisory Opinion, 9 July 2004, available at www.icj-cij.org.
- ³B'Tselem rapport: By Hook and by Crook, Israeli Settlement Policy in the West Bank, juli 2010.
- ⁴Palestine Monitor factsheet, 17 Dec 2008. See: www.palestinemonitor.org.
- ⁵World Bank: Assessment of Restrictions of Palestinian Water Sector Development (2009).
- ⁶B'Tselem, www.btselem.org/english/separation_barrier/.
- ⁷Enligt Palestinian Central Bureau for Statistic, (PCBS), är den uppskattade fattigdomsgränsen 2,278 NIS (581 US \$), medan gränsen till djup fattigdom går vid 1,870 NIS (477 US \$).
- ⁸PCBS 2009 Poverty Estimates, publicerad i oktober 2010. Uppgifterna härör från 2009 Palestinian Household Expenditure and Consumption Survey (PECS) som genomfördes 15/1/2009 – 14/1/2010.
- ⁹Save the Children UK, Child Rights in the Occupied Palestinian Territory, 2009 Review.
- ¹⁰A Palestinian State in Two Years: Institutions for Economic Revival, the World Bank, 22 September 2009.
- ¹¹World Bank; Checkpoints and Barriers: Searching for Livelihoods in the West Bank and Gaza, februari 2010.
- ¹²Diakonia: Evidence Based Research Study: "Access to Formal Education for People with Disability", januari 2011.
- ¹³Se PCBS- Labour Force Survey (April-June 2010), tillgänglig på www.pcbs.gov.ps.
- ¹⁴Ibid.
- ¹⁵UNDP Human Development Report for occupied Palestinian territory 2009/10.
- ¹⁶World Bank Report No. 47657-GZ, West Bank and Gaza Assessment of Restrictions on Palestinian Water Sector Development
- ¹⁷Ibid
- ¹⁸PA, Environment Quality Authority: Environment Sector Strategy, mars 2010.
- ¹⁹Antalet registrerade flytkingar i Gaza 1.1 miljon och på Västbanken 780,000.
- ²⁰UNRWA Emergency Appeal 2011 tillgänglig på www.unrwa.org.
- ²¹1992 fanns cirka 100 000 israeliska bosättare på Västbanken, idag uppgår antalet till 500 000 inklusive Östra Jerusalem.
- ²²UN OCHA: Restricting Space: The Planning Regime Applied by Israel in Area C, december 2009.
- ²³Inofficiellt arbetspapper på fråna norska representationen i al-Ram, 2011.
- ²⁴World Bank: Checkpoints and Barriers: Searching for Livelihoods in the West Bank and Gaza. februari 2010.
- ²⁵B'Tselem: B'Tselem's investigation of fatalities in Operation Cast Lead, tillgänglig på www.btselem.org.
- ²⁶Failing Gaza: One Year After Operation Cast Led, rapport publicerad av 16 organisationer.
- ²⁷EU Heads of Mission 2010 Report on East Jerusalem, unpublished and restricted document.
- ²⁸EU Heads of Mission 2010 Report on East Jerusalem, unpublished and restricted document.
- ²⁹Tillgänglig på www.mop.gov.ps.
- ³⁰World Bank: Economic Monitoring Report to the AHLIC, September 21, 2010.
- ³¹World Bank: Checkpoints and Barriers, February 2010.
- ³²Squaring the Circle: Palestinian Security Reform Under Occupation, International Crisis Group, september 2010.
- ³³Independent Commission for Human Rights (ICHR) 2009 Annual Report.
- ³⁴Independent Commission for Human Rights (ICHR): Freedom of Association in the Palestinian controlled Territory during 2009.
- ³⁵Independent Commission for Human Rights (ICHR): Annual Report 2009. Se också Human Rights Watch rapporter för 2009 och 2010.
- ³⁶OCHA rapport "Israeli settler violence and the evacuation of outposts" November 2009. Finns på www.un.org. Se även <http://www.btselem.org/index.asp>
- ³⁷Review of Swedish support to Civil Society in the oPt, Riyada Consulting & Training, report submitted to Sida January 2011
- ³⁸Finns tillgänglig på www.mideastweb.org/basiclaw.htm.
- ³⁹Independent Commission for Human Rights (ICHR): Annual Report 2009, Quarterly reports 2010
- ⁴⁰www.kas.de/wf/doc/kas_2042-1442-1-30.pdf?101018163504
- ⁴¹Jerusalem Center for Women, press statement 2009-08-20, tillgänglig på www.kvinnatillkvinna.se

-
- ⁴²Freedom House: Women's rights in the Middle East and North Africa 2010
- ⁴³Freedom House: Women's rights in the Middle East and North Africa 2010
- ⁴⁴Disability in Palestine, Dr Kamal Abu Qamar PMRS, This week in Palestine 18-09. 2009
- ⁴⁵Evidence based research study "access to formal education for people with disability" Diakonia /NAD, 2011
- ⁴⁶Child Rights in the OPT 2009 Review, Save the Children UK
- ⁴⁷World Bank: Checkpoints and Barriers: Searching for Livelihoods in the West Bank and Gaza, February 2010
- ⁴⁸UNICEF CACC Bulletin, Children Affected by Armed conflict, Israel and oPt, 2010
- ⁴⁹PA consultation i Ramallah 10 februari 2011 antecknat av biståndssamordnare Mr Salameh.
- ⁵⁰Prognosen för BNP för 2010 ligger straxt över 7 miljarder USD. BNP för 2009 var 6,1 miljarder USD
- ⁵¹Detta framkom vid fältbesök i Rafah i februari 2011, där GK/Sida besökte tunnlar och själva konstaterade den massiva och organiserade verksamhetens omfattning. Personerna som arbetade vid tunnlar uppgav att det rörde sig om cirka 1,400 tunnlar varav tre kunde ta igenom fordon. 85% av tunnelekonomin har avstannat vad gäller konsumtionsvaror då den israeliska gränsövergången har öppnats för denna typ av varor, men när det gäller persontransporter, byggnadsmateriel, bränsle, reservdelar, vapen och ammunition så opererar tunnlar alltjämnt på 100 % kapacitet enligt våra interlokutörer i Gaza.
- ⁵²Palestinian National Plan 2011-2013
- ⁵³Palestinian women's Research & Documentation Center (PWDC):Palestinian women's work 2009
- ⁵⁴Macroeconomic and Fiscal Framework for the West Bank and Gaza: Sixth Review of Progress. Staff report for the meeting of the Ad Hoc liaison Committee, IMF september, 2010
- ⁵⁵National Integrity System Study Palestine 2009, Coalition for Accountability and Integrity, AMAN 2009
- ⁵⁶Corruption report 2009 Palestine, Coalition for Accountability and Integrity, AMAN 2009
- ⁵⁷Corruption report 2009 Palestine, Coalition for Accountability and Integrity, AMAN 2009
- ⁵⁸I strategin kallas sektorerna samarbetsområden
- ⁵⁹1 Jan 2008 – 31 Dec 2010
- ⁶⁰Civila samhället är integrerat i samtliga sektorer.
- ⁶¹Final Report, Evaluation of the Olof Palme International Centre's project "Civil Society Dialogue in the West Bank and Gaza" Stockholm, mars 2011
- ⁶²Evaluation of the support to NIR for the Palestinian International Business Forum 2008-2010, COWI, april 2010
- ⁶³Ministry of Justice, High Judicial Council and Office of the Attorney General
- ⁶⁴Riwaq, Center for Architectural Conservation, CCHP, Center for Cultural Heritage Preservation, HRC, Hebron Rehabilitation Committee, Welfare Association of City of Jerusalem.
- ⁶⁵Welfare Association of City of Jerusalem
- ⁶⁶Organisationernas rapportering, 2008, 2009 samt 2010; Facts on the ground, A review of Sida's support to historic environment preservation in the occupied Palestinian territories, DRAFT REPORT, NOVEMBER 2010
- ⁶⁷EU-PNAs samarbetsavtal inkluderar Interim Association Agreement (IAA), the European Neighbourhood Policy (ENP), and the Euro-Mediterranean Partnership (Euro-Med).
- ⁶⁸Dragning av Christina Berger, EU REPR i Jerusalem vid Heads of Cooperation meeting, february 2011
- ⁶⁹EU, FN, USA och Ryssland ingår i den så kallade Kvartetten som ska uppmuntra parterna i konflikten till framsteg och övervaka att gjorda åtaganden verkligen genomförs.